

discipuli quoad indolem atque ingenium spem praebebant se bonos sodales consociationis fore.⁵² Reliquum autem, quod parentes exhibere non poterunt, erogabatur a fautoribus privatis vel pecuniā sive ex «opere caritatis», quod dicitur, sive ex venditione periodicorum allatā.⁵³

Classes quarta, quinta sexta anni scholaris 1917/18ⁱ unā cum P.re Ildefonso Stegmann, Archiabbate Norberto Weber, P.re Narcisso Heffele, F.re Leone Vogel (a sinistris). [ASO, Archivum imaginum, A 70.]

Scopus vero generalis fundamentalisque missionarii seminarii Ottiliensis erat in eo, ut alumni et erudirentur et educarentur. Itaque cum scholā - ut iam commemoratum est - coniunctum erat oecotrophēum. Hunc in modum discipuli per totum annum scholarem (et magnā ex parte etiam inter ferias) unā vivebant et inter institutiones et extra easdem semper unā erant, magistri vero praepositique per totum spatium temporis et rationem et corpus et mentem formare potuerunt, quod attinebat ad scientiam, ad religiositatem, ad discipli-

-
- 52 Prospekt der Missions-Seminarien der Benediktiner von St. Ottilien (s.a. [1909]), p. 3 (ASO, A.7.5.4); Verordnungen über die Seminarien der St. Benediktus-Missionskongregation infolge der am 16. und 17. Juli 1908 in St. Ottilien abgehaltenen Rektorenkonferenz, § 9, p. 3 (ASO, A.7.1.3). Ibīdem legitur «*principium esse, ne parentes, fratres sororesque alicuius alumni aliquā re egeant neque eis noceatur*». (Textus originaliter Theodiscus). Exspectabatur tamen, ut parentes ea erogarent, quae erogare valerent.
- 53 De toto conexū cfr Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG (2010), p. 37; Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG / Uwe SANDFUCHS (2013), pp. 69 sq.; Antonia LEUGERS: Missionsseminar St. Ottilien. In: Norbert KÖSSINGER (ed.) (2008), p. 134; Narzissus HEFFELE: Missionsseminarien. In: Lumen Caecis (1928), p. 177; Narzissus HEFFELE: Missionsseminarien. In: Jahresbericht 1927/28, p. 30.

nam internam, ad mores et sic porro.⁵⁴

Ex horario cottidiano apparet alumnos ab horā quintā matutinā (sive quintā et dodrante), quā surgebant, usque ad horam septimam et dodrantem vespertinam, quā preces vespertinae proferebantur, semper occupatos fuisse.⁵⁵ Tamen varii aspectūs respiciebantur. Nam alumni non per totum diem institutiones scholares habebant,⁵⁶ sed iterum iterumque pausae intermiscebantur, tempora recreationis praebebantur, exstabant spatia temporis, quibus discipuli in studia privata incubuerunt atque pensa domestica confecerunt,

*Oecus studiorum anni 1916/17.
[ASO, Archivum imaginum, A 70.]*

erant tempora ludendi, exhibebantur instructiones religiosas moralesque, et sic porro.⁵⁷

---

54 Narzissus HEFFELE: Missionsseminarien. In: Lumen Caecis (1928), p. 175 adnotavit educationem in oecotrophēo quaedam detrimenta quidem habere, quae ei opprobrio dari solent, tamen eiusdem emolumenta esse maioris momenti. - Quod argumentum in casū seminarii missionarii certe aliquatenus valebat, cum alumni ita educarentur, ut postea apti essent, ut in communitate monasticā bene vivere atque convenienter se gerere possent.

55 *Cfr.* Satzungen der Seminarien der Benediktiner-Kongregation von St. Ottilien (1923), pp. 6 sqq. (ASO, A.7.1.3).

56 Generaliter institutiones scholares exhibebantur inter antemeridianam horam octavam atque duodecimam et inter horam secundam atque quartam postmeridianam.

57 Scopus huiusmodi horarii refertissimi dicitur fuisse in eo, ut alumni rebus utilibus occuparentur neque ad «cogitationes stultas» pervenirent.

Illa autem tempora pausa, recreationis ludorumque consulto tam saepe inserta sunt, quia bene sciebatur talia ad aequilibrium mentale corporaleque esse omnino necessaria et praeterea ad corporalem valetudinem firmam, quae missionario est necessaria, aliquid attribuere. Itaque ad usum alumnorum exstabant campi ludendi et etiam stagnum iuxta scholam situm, quod destinatum erat, ut discipuli ibi luderent. Regulariter etiam ambulationes fiebant et longiores quoque excursiones.⁵⁸ Omnibus autem actionibus alumni tantummodo gregatim fructi sunt.

*Classes prima, secunda et tertia anni scholaris 1926/27.
[ASO, Archivum imaginum, A 70.]*

Quod attinet ad ipsam scholam eiusque institutiones, Ottiliani curriculum sequebantur, quod in Bavaricis gymnasiis humanisticis valebat.⁵⁹ Hōc praeter alia significabat omnes disciplinas, quae in statalibus gymnasiis humanisticis docebantur, etiam in seminario Ottiliensi praeberi atque expleri.⁶⁰ Tamen

---

58 Cfr. Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG (2010), p. 45; Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG / Uwe SANDFUCHS (2013), p. 159.

59 De curriculo illius temporis cfr. ex. gr. Karl WEBER / Friedrich WEBER: Neue Gesetz- und Verordnungen-Sammlung für das Königreich Bayern mit Einschluß der Reichsgesetzgebung. München 1919, pp. 282 sqq.: Schulordnung für die höheren Lehranstalten; pp. 304 sqq.: Lehrplan.

60 In seminarii statutis anni 1902' (Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 17, p. 4 (ASO, A.7.1.3)) legitur discipulos «*in reliquis disciplinis eruditionis gradum a scholis statalibus postulatum*

quidam accentūs speciales ponebantur. Nam imprimis linguae respiciebantur, scilicet Theodisca⁶¹ et Latina,⁶² sed etiam reliquae linguae vivae, «*cum ad opus missionarium specialiter essent necessariae*».⁶³ Hunc in modum schola Ottiliensis verisimiliter terminos in statalibus gymnasiis humanisticis positos transgrediebatur. Praeter disciplinas, quae omnibus in gymnasiis docebantur, etiam quaedam superadditae sunt atque quadamtenus facultativae praebebantur, inter quas ex. gr. institutiones delineandi, stenographiae, cantandi musicaeque instrumentalis numerabantur.⁶⁴

Sed officiali curriculo scholari eruditio atque educatio discipulorum nondum ad finem pervēnit. Nam propositum in Ottiliensi seminario missionario erat in eo, ut educatio ad totum hominem spectaret. Itaque omnes aspectūs, id est mentalis, corporalis, moralis spiritualisque, respiciendi erant. Eā de causā alumnis praescriptum erat, ut cottidie per dodrantem horae opera manualia

adipisci oportere». (Textus originaliter Theodiscus). Inde Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG / Uwe SANDFUCHS (2013), p. 191 concludunt hunc scopum fuisse «modestum». Tamen non ita intellegitur, quid hac in re sit «modestum», cum omnino idem postuletur ac in scholis statalibus.

- 61 Hōc in conexū explicabatur necessarium esse, ut alumnus pro homiliis, catechesi atque relationibus bonum genus dicendi scribendique sibi acquireret. - *Cfr* Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 16, p. 4 (ASO, A.7.1.3).
- 62 In statutis anni 1902ⁱ (Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 16, p. 4 (ASO, A.7.1.3)) postulat, ut «*alumni linguae Latinae tam pollentes fiant, ut eādem modo scripto atque orali correcte, generi elocutionis apte et sine difficultate uti valeant*». (Textus originaliter Theodiscus). - Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG / Uwe SANDFUCHS (2013), pp. 191 sq. scribunt talia esse «tantummodo» postulata. Sed interrogandum est, quid hōc in conexū «tantummodo» significet, cum illas facultates indicatas sibi acquirere profundam scientiam linguae requirat. Idem autem auctores eodem loco ex aestimatione suā praeterea concludunt momentum traditionaliter extraordinarium, quod lingua Latina pro clericis catholicis habuerat, in scholā Ottilianā minutum esse. Tamen haec interpretatio mihi non omni ex parte videtur esse conveniens, cum praesertim inde ex illo tempore, quo discipuli Ottiliani superiores classes gymnasiorum statalium frequentabant, eorum scientia debuerit eādem esse ac reliquorum discipulorum.
- 63 Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 16, p. 4 (ASO, A.7.1.3). - Textus originaliter Theodiscus.
- 64 *Cfr* Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 19, p. 5 (ASO, A.7.1.3). Tamen ibidem restrictione quādam legitur tales disciplinas solum praebere posse, si magistri ad manum essent. - Ceterum inquisitionem scitū dignam, quā agitur de magistris, qui in scholā Ottiliensi docuerunt, exhibent Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG (2010), pp. 79 sqq.

exanclarent, quae potuerunt esse varii generis et quae a Praefectis distributa sunt.⁶⁵ Talia opera manualia percipiebantur etiam ut praeparatio futuri muneris missionarii, cum iidem in laboribus quōque practicis versati esse deberent. Tamen optabatur quōque, ut alumni extra ipsam institutionem scholarem in eruditionem suam ampliandam incumberent, praesertim facultates cantandi atque instrumentum musicum modulandi exoptabantur. Huiusmodi instruc-

*Theatrum scholare anni 1929'.
[ASO, Archivum imaginum, A 70.]*

tionibus praeterea aliquid ad vitam communem attribuebatur.⁶⁶ Itaque alumni in festis scholaribus spectacula quōque theatri et acroamata musica exhibuerunt.⁶⁷

In educatione alumnorum scilicet aspectus religiosus erat maximi momenti, cum - uti iam dictum est - exoptaretur, ut alumni scholā absolutā in Ottiliensi Abbatia fierent monachi sacerdotesque atque hunc in modum etiam munus missionarium susciperent. Hic vero aspectus religiosus erat omnipraesens.

---

65 *Cfr* Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 26, p. 8 (ASO, A.7.1.3); Verordnungen über die Seminarien der St. Benediktus-Missionskongregation infolge der am 16. und 17. Juli 1908 in St. Ottilien abgehaltenen Rektorenkonferenz, Tit. I, p. 2 (ASO, A.7.1.3); Satzungen der Seminarien der Benediktiner-Kongregation von St. Ottilien (1923), p. 17 (ASO, A.7.1.3).

66 De talibus institutionibus «extrascholaribus» *cfr* etiam Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG / Uwe SANDFUCHS (2013), p. 159; Antonia LEUGERS: Missionsseminar St. Ottilien. *In*: Norbert KÖSSINGER (ed.) (2008), p. 136.

67 De acroamatis musicis sive chori sive symphonicorum atque de theatro, quas res discipuli exhibuerunt, saepius etiam in Chronicis Ottiliensibus refertur.

Nam idem non solum in ipsā institutione scholari respiciebatur, sed etiam in multiplicibus precibus cottidianis, in regularibus exercitiis religiosis, in praelectionibus specialibus, in discipulorum modo se gerendi exspectato, et sic porro.⁶⁸ Talis autem omnipraesentia non est miranda, quia aspectum religiosum in scholā monasteriali esse constitutivum per se intellegitur.

Ut vidimus, in scholā seminarioque Ottiliensi inter annos 1903um et 1930um quaedam mutationes factae sunt, quae imprimis spectabant ad structuram gymnasii et ad progressum discipulorum praestandum, alterā ex parte principia fundamentalia et modus, quo illa ad effectum adducerentur, manserunt eadem.

4.12.1.2. De reliquis eruditionis institutis domesticis

Examine maturitatis superato illi alumni, qui revera monasterium intraverant, post novitiatum aliquando in studia theologica incubuerunt. Inde ab anno 1889° clerici studia philosophica et theologica in Dillingensi episcopali athenaeo philosophico-theologico peregerunt atque Dillingae quōque habitaverunt,⁶⁹ inde ex anno 1901° studentes theologiae ad studiorum universitatem Monacensem transmigraverunt atque ibidem in Ottiliensi collegio Monacensi vitam degerunt.⁷⁰ Uti iam commemoratum est, clerici Dillingae quōque iterum in studia incubuerunt, postquam Ottiliani ibidem propriam domum emerunt.

Sed nonnullis annis post condicio denuo mutata est. Agitur enim de proprio

---

68 Cfr Satzungen des Missionsseminars der St. Benediktus-Missions-Genossenschaft von St. Ottilien (1902), § 23, p. 6 (ASO, A.7.1.3); Satzungen der Seminarien der Benediktiner-Kongregation von St. Ottilien (1923), pp. 9 sqq. (ASO, A.7.1.3). - Itaque non ita bene intellegitur conclusio, quam Holger GAST / Antonia LEUGERS / August H. LEUGERS-SCHERZBERG / Uwe SANDFUCHS (2013), p. 210 exhibent et quā dicunt curriculis statalibus assumptis aspectūs specialiter missionarios et etiam spirituales magis recessisse et novae disciplinae missiologicae in athenaeis philosophico-theologicis delegatos esse. Sed unā ex parte curricula statalia non pertinebant ad educationem in oecotrophēo et alterā ex parte missiologia est disciplina scientifica et omnino non spectat ad educationem religiosam atque ad educationem ad munus missionarium quadamtenus pertinentem, quā alumni usū cottidianum instructi sunt. Insuper non omnes discipuli alicuius scholae missionariae, qui postea theologiae studuerunt, etiam in missiologiam incubuerunt.

69 Cfr supra cap. 2.3.5.2.

70 De his rebus fusius cfr Leander BOPP: Die Kollegien St. Ottilien in Dillingen und München (1938), pp. 28 sqq. (typoscriptum, ASO, A.4.3). - Cfr etiam Hermann BIBER: Theresienhaus. In: Jahrbuch des Historischen Vereins Dillingen 103, 2002, p. 253; Leander BOPP (1952, p. 22 (ASO, D II); Cyrillus WEHRMEISTER (³1939), p. 17.

athenaeo philosophico Abbatiae Ottiliensis. Prima huius instituti initia officialia⁷¹ videntur magis in clericorum studiis philosophicis privatis constituisse, quae verisimiliter Patres periti comitabantur sive ducebant.

Tamen de ipso athenaeo philosophico Ottiliensi, quod in ipsā Abbatiā locum habuit, vere constituto demum inde ab anno 1912° sermo est.⁷² Praelectiones autem in novo athenaeo inchoatae sunt die 21° m. Oct. a. 1912°. Primus vero Rector huius «superioris scholae philosophicae» redditus est P. Chrysostomus Schmid.⁷³ Idem hōc munere functus est usque ad annum 1921°, quō eum secutus est P. Rupertus Klingseis.⁷⁴ Athenaeum philosophicum Ottiliense satis celeriter die 19° m. Nov. a. 1914° a regimine Bavarico officialiter agni-

---

71 Rem non ita claram esse apparet ex variis notitiis, quibus commemorantur studia philosophica iam anno 1901° (quae verisimiliter solum privata erant illorum, qui examen maturitatis non habebant) vel inter annos 1902um et 1908um privata studia philosophica vel etiam conamina, quibus iam inde ab anno 1903° athenaeum philosophicum institueretur. - Cfr Frumentius RENNER: Über den Ursprung der hiesigen Philosophischen Hochschule auf Grund vorliegender Chroniknotizen (1991), p. 1 (typoscriptum, ASO, A.8); Frumentius RENNER: Entfaltung. In: Leuchter (²1992), p. 8; Frumentius RENNER: Frühgeschichte. In: Franz AUER (ed.) (1991), p. 14. - Tamen in Statutis, quibus agitur de studiis Ottilianorum peragendis (Statuten über die Ausbildung des Ordensnachwuchses der Benediktinerkongregation von St. Ottilien für auswärtige Missionen (1959), III, Art. 15, § 1, p. 10 (ASO, A.8); Ratio Studiorum Congregationis Ottiliensis O.S.B. pro Missionibus Exteris (1959), III, Art. 14, § 1, p. 13 (ASO, A.8) legitur «scholam superiorem philosophicam» esse fundatam anno 1905°.

72 Cfr Frumentius RENNER: Entfaltung. In: Leuchter (²1992), p. 8; Leander Bopp (1952), p. 23 (ASO, D II).

In Constitutionibus anni 1913ⁱ, Cap. LXII, Decl. 71, § 86 (ASO, K.1.1) de studiis superioribus praeter alia leguntur haec: «*Ut Congregationis Clerici iuxta spiritum S. Ecclesiae et Ordinis efformentur, Capitulum generale instituit Studium generale delinians scilicet studiorum et philosophiae et theologiae cursus. Qui cursus in diversa monasteria distribui possunt. Perinde raro idque non nisi assentiente Archiabbate fratres Clerici in Universitatem quandam vel aliud institutum (excepto Collegio S. Anselmi) mittantur.*» (Textus originaliter Latinus).

73 P. Chrysostomus Schmid videtur ad hōc munus exanclandum illo tempore maxime aptus fuisse. Idem enim studia sua Romae in Benedictina studiorum universitate Sancti Anselmi peregit, ubi primus ex Congregatione Ottilianā in doctores promotus est. Inde anno 1908° ad Abbatiam Ottiliensem reverterat.

74 P. Rupertus Klingseis natus est anno 1890°, vota sua in Abbatia Ottiliensi protulit anno 1911°, sacerdotio auctus est anno 1915°, emissus est anno 1930° in Coream, ibidem anno 1950 vitā functus est.

tum est.⁷⁵

Clerici autem omnium Bavariae monasteriorum Ottilianorum hoc proprium athenaeum philosophicum frequentare obligati erant. Tamen iam anno 1913° cooperatio quaedam instituta est. Nam inter Abbatiam Ottiliensem atque Abbatiam Attalensem⁷⁶ conventio inita est, quā monachi Ottiliani theologiae in Coenobio Attalensi studerent atque Attalenses philosophiae in athenaeo Ottiliensi.⁷⁷ Sed haec cooperatio iam anno 1917° finiebatur, cum propter condiciones primi belli mundani satis multi studentes non iam essent. Tamen hiemali tempore anni 1917/18ⁱ in ipso athenaeo Ottiliensi cursūs philosophiae iterum incohabantur.

In initio autem exhibebantur duo cursūs, quibus docebatur philosophia scholastica, anthropologia, scientiae naturales, missiologia atque historia missionaria. Sed anno 1917° ratio paululo mutabatur novo Codice Iuris Canonici fulta.⁷⁸ Nam inde ab illo tempore duo anni studio philosophiae attribuebantur, dum in studiorum universitatibus studia theologiae in octo spatia semestria extenduntur. Haec condicio ita mansit usque in annos tricesimos.

Sed Ottilianis non solum studia altiora, quae dicuntur, erant curae, sed etiam futuri Fratres conversi, qui in Abbatia munus quoddam addidicerunt, respiciebantur, cum opportunum videretur eosdem cohabitantes modo Benedictino atque sub aspectu futuri muneris missionarii educare. Itaque iam anno 1901° aliquid instituebatur, quod institutum alumnorum operariorum appellari potuit.⁷⁹ Nam in domo Sancti Gabrielis nonnulla conclavia instructa sunt, quibus duodecim alumnis, qui variis in opificiis erudiebantur, locus praebebatur. Hunc in modum oecothrophēum quoddam exortum est. Tamen haec res nondum erat schola professionalis, quae dicitur.

Tamen schola opificum iam pridem ab Ottilianis desiderabatur. Iam in Capi-

---

75 Cfr epistula (nr 30065) ministerii rerum internarum die 19 m. Nov. a. 1914 ad Congregationem Ottilianam directa (ASO, A.8.).

76 *Ettal*. - Cfr Ladislaus BUZÁS / Fritz JUNGINGER: Bavaria Latina. Lexikon der lateinischen geographischen Namen in Bayern. Wiesbaden 1971, p. 71.

77 Cfr Leander BOPP (1952), p. 23 (ASO, D II).

78 CIC (1917, can. 589, § 1: *Religiosi in inferioribus disciplinis rite instructi, in philosophiae studia saltem per biennium et sacrae theologiae saltem per quadriennium doctrinae D. Thomae inhaerentes ad normam can. 1366, § 2, diligenter incumbant, secundum instructiones Apostolicae Sedis.*) - Textus originaliter Latinus.

79 Cfr Leander BOPP (1952), p. 28 (ASO, D II); Maria HILDEBRANDT: Lebendige Steine. St. Ottilien 2008, p. 47.

tulo generali anni 1902ⁱ de hac re constitutum erat et in Capitulo generali anni 1906ⁱ denuo huiusmodi scholam nunc esse erigendam affirmabatur.⁸⁰ Causae autem cur hōc propositum nondum ad effectum adductum esset, erant

*Alumni operarii anno 1910ⁱ unā cum instrumentis suis specialibus
(a dextris conspicitur P. Paulus Sauter).
[ASO, Archivum imaginum, A 2.]*

in eo, quod non solum locus, sed etiam magistri apti deerant. Nihilominus hōc votō iteratō tunc saltem locus paratus est, cum totum aedificium Sancti Gabrielis alumnis operariis instructum est et Fratri cuidam laico⁸¹ munus Praefecti traditum est atque etiam horarium oecotrophēi instituebatur.⁸² Sed adhuc ipsa schola nondum exstitit.

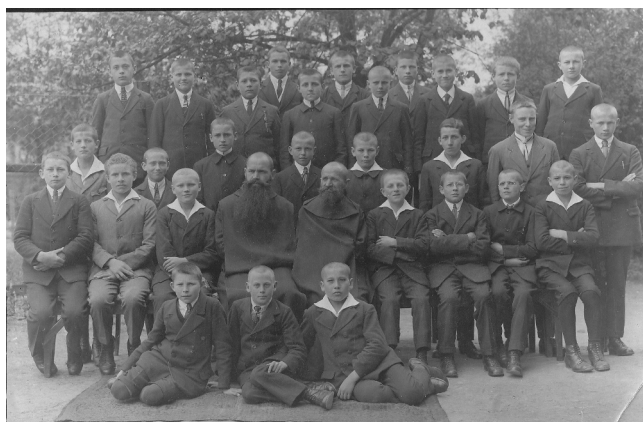
80 Cfr Capitulum generale 1902, ad tit. II, V, pp. 33 sqq. (ASO, K.3.1); Capitulum generale 1906, Decr. IV, p. 4 (ASO, K.3.1).

81 Pro dolor nomen illius Fratris nescitur. Etiamsi Leander BOPP (1952), p. 31 (ASO, D II) conatur indicem Praefectorum et Patrum et Fratrum componere, nomen primi Praefecti ibidem non invenitur. Ipse Leander Bopp confitetur propter indicia manca difficile esse talem elenchum conferre.

82 Cfr Maria HILDEBRANDT (2008), p. 47; Leander BOPP (1952), p. 28 (ASO, D II). - Fortasse Leander Bopp eā de causā putat annum 1906um ut foundationis annum huius instituti haberi.

In fine anni 1911ⁱ denique consultationes ad scholam opificum condendam cum regimine initae sunt et die 25° m. Maii a. 1912° fundatio huiusmodi scholae eiusque curriculum a re publicā comprobantur.⁸³ Primus Rector huius scholae erat P. Paulus Sauter, qui etiam maiorem partem consultationum cum regimine susceperat. Idem autem munere Rectoris functus est usque in annum 1916um. Ei iuxta positus erat Frater laicus ut Praefectus.⁸⁴

Haec quōque schola erat institutum privatum monasterii Ottiliensis, sed omnes tirones, qui in opificinis monasterialibus operabantur, eandem frequentare obligati erant. Institutio fiebat tribus cursibus continuatis.⁸⁵ Tamen in initio difficultates quaedam exstabant, quia unā ex parte numerus discipulorum non erat nimis magnus, alterā ex parte magistri quōque, qui in disciplinā tironum docendorum specialiter eruditi erant, deerant.

*Alumni operarii anni 1926ⁱ (una cum P.re Barnaba Heege et F.re Barnaba Fangauer).
[ASO, Archivum imaginum, A 2.]*

---

83 Cfr. Leander BOPP (1952), p. 29 (ASO, D II); Maria HILDEBRANDT (2008), p. 47. - Frumentius RENNER: Entfaltung. In: Leuchter (21992), p. 8 videtur erravisse annum 1909um ut initium huius scholae indicans.

84 Tempore, quo P. Paulus Sauter Rector scholae erat, quattuor Fratres laici munere Praefecti functi sunt, nempe Fr. Eugenius Ostermaier (usque ad mensem Septembrem a. 1912ⁱ), Fr. Augustinus Kleck (usque ad mensem Septembrem a. 1913ⁱ), Fr. Andreas Haselhofer (usque ad mensem Februarium a. 1915ⁱ), Fr. Petrus Birnesser (usque ad finem a. 1917ⁱ). Hoc apparet ex indice, quem composuit Leander BOPP (1952), p. 31 (ASO, D II).

85 Cfr. Leander BOPP (1952), p. 29 (ASO, D II); Maria HILDEBRANDT (2008), p. 49.

Sed haec condicio paulatim meliorabatur. Iam anno 1913° aedificium Sancti Gabrielis maiorabatur, ita ut deinde quinquaginta alumnis locum praebuit.⁸⁶

Conspicuum autem est et Patres Rectores et Fratres Praefectos satis celeriter munus suum iterum reliquisse (sive idem relinquere coactos esse), cum singuli non diutius quam duos usque ad quattuor annos ibidem operabantur.⁸⁷

Talis condicio, quā regimen continuum quadamtenus deerat, huic scholae certe non erat omnimodo proficua.⁸⁸

Haec duo instituta modo breviter descripta destinata erant pueris iuvenibusque, qui aliquando communitatis sodales futuri erant. Sed etiam exstitit aliud inceptum, quod ex monasterii optima fama in rebus oeconomicis atque in agriculturā exortum est et quod vice versā ad bonam agnitionem Abbatiae iterum effectum exseruit. Agitur vero de hiemali scholā agriculturalis, quae dicitur. Hōc autem inceptum spectabat ad iuvenes externos, ut ita dicam.

Iam anno 1904° Agricolarum Consociatio Bavarica de huiusmodi scholā in Abbatia Ottiliensi instituendā cogitavisse videtur et propter hanc rem iam illo tempore ad monasterium se converterat. Sed quia ipsorum vires non sufficiebant, Ottiliani ab tali incepto abstinere debuerunt.⁸⁹ Tamen inde ab tempore vernali anni 1909ⁱ denuo consultationes initae sunt inter Centralem Associationem Agricolaem Bavariae atque Abbatiam Ottiliensem. Hac vice deliberationes praeviae atque colloquia ad effectum adducebantur, cum inter illas duas partes denique die 3° m. Apr. a. 1909° contractus iungebatur, quo

---

86 Tamen - ut Leander BOPP (1952), p. 29 (ASO, D II) indicat - non statim institutum tot alumnis expleri potuit, cum ex causis primi belli mundani anno 1915° tantummodo septem tirones adessent. Sed haec condicio quōque decursū temporis denuo meliorabatur.

87 Successor, qui P. rem Paulum Sauter immediate sequebatur, erat P. Leonhardus Weber, qui usque ad annum 1920um Rector erat; deinde P. Frowinus Müller usque in annum 1922um munere fungebatur. Proximus Rector erat P. Macarius Spitzig usque in annum 1924um, quem usque in annum 1927um P. Barnabas Heege sequebatur, quem denique ad breve spatium temporis P. Gotthardus Elling secutus est. Quod attinet ad Fratres Praefectos solum inveniri potuerunt Fr. Sulpitius Schlicker et Fr. Barnabas Fangauer. - Cfr. Leander BOPP (1952), p. 31 (ASO, D II).

88 Dicitur haec schola aliquatenus effloruisse sub Rectore P. re Macario Spitzig, verisimiliter eā de causā quia idem bene intellexit, quid faciendum esset, cum in iuventute opificium lignarii didicisset.

89 Cfr. Leander BOPP (1952), p. 32 (ASO, D II).

talem scholam agriculturae condere constituerunt.⁹⁰ Hōc contractū praeter alia agitur de numero discipulorum quotannis mittendo, de responsalitate quoad ipsam scholam eiusque institutiones, quae apud monasterium atque regiminis scholae erat, de quaestionibus pecuniariis deque similibus rebus.⁹¹ Haec vero schola hiemalis denique regiminis Bavariae Superioris decreto die 23° m. Aug. a. 1909° exarato publice agnita est.⁹² Primus eius Rector redditus est P. Paulus Sauter,⁹³ qui monasterii oeconomus iam bene meritus huic muneri maxime aptus erat.

Scopus autem generalis, quem Consociatio Agricularum habuit, erat in eo, ut iuvenes ex familiis rusticis exoriundi non solum in agricultura profunde erudirentur, sed iidem insuper etiam aliquo modo spiritualiter religioseque educarentur, id quod in huiusmodi scholis publicis fieri non potuit.

Die 4° m. Nov. a. 1909° primus Ottiliensis scholae hiemalis cursus, quem quinquaginta discipuli frequentaverunt, sollemniter inauguratus est.⁹⁴ Illi cursūs, qui inde ex illo tempore regulariter exhibebantur, ab initio mensis Novembris usque ad finem mensis Februarii durare solebant. Inter illos

---

90 *Cfr* Vertrag zwischen der St. Benediktus-Missionsgesellschaft und der Landwirtschaftlichen Zentralgenossenschaft des Bayerischen Bauernvereins (3.4.1909) (ASO, A.10.1.1). - *Cfr* etiam Leander BOPP (1952), p. 32 (ASO, D II); Cyrillus WEHRMEISTER (†1939), p. 18.

91 *Cfr* Vertrag zwischen der St. Benediktus-Missionsgesellschaft und der Landwirtschaftlichen Zentralgenossenschaft des Bayerischen Bauernvereins (3.4.1909) (ASO, A.10.1.1), § 1, quo dicitur ad unumquemque cursum quinquaginta discipulos missum iri, § 3, quo agitur de iis rebus, quas monasterium praestare debuit (quae spectant ad institutiones, magistros, discipulorum victum locumque habitandi etc.), § 4, quo Associationis asseveravit se contributionem 180 marcarum pro unoquoque discipulo Abbatiae translaturam esse. Ceterum hic contractus ad viginti annos iunctus erat et per se prolongabatur, nisi unus ex participes in fine spatii temporis eundem solvere vellet (§ 6). Scitū autem dignum est Associationem Agriculturalem paragrapho 5 Abbatiae Ottiliensis pecuniam creditam 100 000 marcarum commodare (usuris quattuor centesimarum), quae pecunia credita non renuntiatur, quam diu discipuli Associationis in scholam recipiuntur.

92 *Cfr* epistula regiminis Bavariae Superioris die 23 m. Aug. a. 1909 ad Abbatiam Ottiliensem directa (ASO, A.10.1.1). - *Cfr* etiam Leander BOPP (1952), p. 32 (ASO, D II); Alois SCHLÖGL: Bayerische Agrargeschichte. Die Entwicklung der Land- und Forstwirtschaft seit Beginn des 19. Jahrhunderts. München 1954, p. 363, qui per errorem annum 1907um indicat.

93 *Cfr* Leander BOPP (1952), p. 32 (ASO, D II); Alois SCHLÖGL (1954), p. 363; Frumentius RENNER: Entfaltung. In: Leuchter (†1992), pp. 8 sq.

94 *Cfr* Chron. Ottil., m. Nov. a. 1909; Leander BOPP (1952), p. 32 (ASO, D II); Alois SCHLÖGL (1954), p. 363.

quattuor menses discipuli iuvenes in oecotrophēo unā habitaverunt, quo modo etiam communitas eorum atque aspectus spiritualis melius excoli potuerunt. Scholā autem locum habebat in aedificio Sancti Michaelis, quod antea seminarium Ottiliense pro discipulis gymnasialibus fuerat. Itaque ut omnibus indigentiis novae scholae agriculturalis responderetur, anno 1910° in domūs Sancti Michaelis parte septentrionali aedificium quoddam adiungebatur.⁹⁵ Idem mense Novembri a. 1910ⁱ in initio novi cursūs sollemnitate quādam in usum tradebatur.⁹⁶

*Alumni agriculturae scholae cursūs anni 1916.
In medio primae seriei sedens P. Paulus Sauter.
[ASO, Archivum imaginum, A 70.]*

Sed quid in illā scholā hiemali docebatur? Unā ex parte scilicet res fundamentales velut lingua Theodisca, mathematica, geometria, chemia, physica, ars delineadi, ars cantandi, religio, alterā ex parte tales disciplinae, quae agricolis imprimis utiles erant, velut ipsa theoria agriculturae, res pecuaria, oeconomia lactaria, apicultura, piscicultura, quaestiones veterinariae, peculiare quaestiones iuridicae etc. Maximum autem emolumentum in Ottiliensi scholā hiemali erat in eo, quod alumni non solum theoretice, sed etiam practice in verā oeconomia multiplici omnia necessaria monstrari atque de-

---

95 Cfr Leander BOPP (1952), p. 33 (ASO, D II); Maria HILDEBRANDT (2008), p. 178.

96 Cfr Chron. Ottil., m. Nov. a. 1910; Maria HILDEBRANDT (2008), p. 178.

monstrari potuerunt. Itaque erat postulatum quōque curriculi, quō alumni in variis partibus oeconomiae ipsi cooperari obligati erant.⁹⁷ Magistri vero non solum erant externi viri periti, sed praeter ipsum P. rem Paulum Sauter etiam Ottiliani Patres atque Fratres laici, qui imprimis in oeconomia agriculturāque Ottilianā cooperabantur.

Ottiliensis agriculturae schola hiemalis optimum progressum effectumque exseruit atque cursūs semper expleti erant. Tamen tempore primi belli mundani cursūs ad tempus quoddam finiebantur, quia inde a mense Augusto a. 1914ⁱ oeci scholares ut valetudinarium militare adhibebantur.⁹⁸ Tamen bello finito cursūs iterum incohabantur, quamvis demum anno 1920/21° schola hiemalis modo plenario denuo suscipi potuit. Cum autem bonus effectus Ottiliensis scholae hiemalis bene percipiebatur, desiderium exortum est, quo intra Congregationem alia quōque schola huiusmodi institueretur. Hōc factum est in Abbatiā Swickersperchiensi, quā de causā anno 1921° P. Paulus Sauter ut his in rebus peritissimus illūc missus est, ut in Swickersperchiensi scholā hiemali exstruendā instituendāque auxilium ferret.⁹⁹ Eius successor in scholā Ottiliensi deinde factus est P. Basilius Konrad.

Ut vidimus, Ottilianus campus scholaris primis decenniis saeculi vicesimi iam erat satis amplus, multiplex et sub variis aspectibus vere efficax, cum quaestio eruditionis atque educationis in Congregatione Ottilianā esset constitutiva.

SIGRIDES ALBERT

[VOX LATINA 207, 2017, pp. 83-109]

---

97 *Cfr* ex. gr. Chron. Ottil., m. Nov. a. 1910; Alois SCHLÖGL (1954), p. 363.

98 *Cfr* ex. gr. Leander BOPP (1952), p. 60 (ASO, D II); Alois SCHLÖGL (1954), p. 364; Frumentius RENNER: Norbert Weber. *In*: Adolf LAYER (ed.): Lebensbilder aus dem bayerischen Schwaben. 11. Weißenhorn 1976, p. 341; Maria HILDEBRANDT (2008), p. 178; Cyrill SCHÄFER: Stella Maris. St. Ottilien 2005, p. 92.

99 *Cfr* Leander BOPP (1952), p. 33 (ASO, D II); Alois SCHLÖGL (1954), p. 364. - Fusius de Swickersperchiensi scholā hiemali *cfr* Martin FREUNDORFER: Die Landwirtschaftsschule Schweiklberg. *In*: Christian SCHÜTZ / Martin FREUNDORFER (edd.) (2005), pp. 313 sqq.